

Aftenposten

Torsdag aften **Aftenposten** 27. november 1969

Suverenitet og samarbeide

Av Gunnar Skagestad

Med det tyvende århundres fremvekst av internasjonale og overnasjonale organisasjoner er suverenitetsbegrepet kommet i søkelyset. Internasjonalt samarbeide byr på fordeler, men kan vi nyttiggjøre oss disse fordelene uten å gi avkall på hevdunnen nasjonal selvbestemmelsesrett? Dette dilemmaet trådte tydelig frem ved Norges tilslutning til FN og NATO. Fra Fellesmarked-debatten i begynnelsen av 60-årene vil man huske at grunntemaet var: Skal vi selge landet vårt?

Mens spørsmål om suverenitet setter sinnene i kok når de henger sammen med andre politisk sentrale saker, foregår der i våre dager på dette felt, forholdsvis ubemerket, en rivende utvikling, knyttet til tradisjonelt mere ukontroversielle, teknisk betonedde saksområder. I vår verdens periferi, i de «nye territorier», vokser nye samarbeidsformer frem på såvel det vitenskapelige som det politiske plan, samarbeidsformer som vi ennå ikke har den fulle oversikt over følgene av.

Sentralt i denne utvikling står en særegen internasjonal avtale, — Antarktis-traktaten, som i disse dager kan feire sitt 10-års jubileum. For Norge er traktaten dobbelt interessant fordi den aktualiserer det kapitel av vårt lands politiske historie som omhandler vår polarpolitikk. Det er meget mulig at nettopp vår tilknytning til Antarktis-traktaten og vår deltagelse i det samarbeide som der er under utvikling vil tvinge frem en efterlengtet avklaring i spørsmålet: Hva skal

være norsk polarpolitikks formål og innhold?

Antarktis-traktaten ble foranlediget av det vellykkede internasjonale samarbeide som utspant seg på det vitenskapelige plan under Det Internasjonale geofysiske år (1957—58). Der var enighet om at forskningssamarbeidet måtte fortsette, og at forholdene måtte legges til rette for at så kunne skje. Man øynet mulighetene for samtidig å komme til forståelse med hensyn til spørsmål av mere politisk art, forbundet med langvarige og dyptgående uoverensstemmelser omkring suverenitetsforholdene på Sydpollandet. En rekke land hadde her satt frem suverenitets-krav av til dels motstridende karakter.

På initiativ av USA møttes representanter for 12 stater, samtlige politiske eller på annen måte engasjert i Antarktis, til konferanse i Washington høsten 1959. Resultatet var undertegnelsen av Antarktis-traktaten den 1. desember samme år. Partene påtok seg herved en rekke forpliktelser, hvorav de viktigste gjelder det frie forskningssamarbeide og demilitarisering. Suverenitetsspørsmålet fikk en original, om enn midlertidig løsning. Man ble enig om et slags moratorium: ingen fikk medhold, ingen måtte fire, uoverensstemmelsene ble så å si «lagt på is» for avtaleperioden. Denne ble satt til 30 år, hvorefter traktaten vil være åpen for eventuell revisjon. Den ble endelig ratifisert i 1961, og skulle således gjelde frem til 1991.

Stater med uoverensstemmelser

kunne altså komme overens. For såvidt er dette bemerkelsesverdig nok, idet det her er tale om så forskjellige stater som f.eks. USA og USSR, Norge og Syd-Afrika. Men av ytterligere interesse er den nye form for internasjonal samarbeidspraksis som har utviklet seg i ly av Antarktis-traktaten. I henhold til avtalens forutsetninger avholdes jevnlig konsultasjoner mellom partene. Parallelt foregår rådslagninger mellom partenes vitenskaplige representanter på det ikke-statlige plan i SCAR, et organ opprettet som følge av Det geofysiske år for å koordinere antarktisk forskning.

For en utenforstående kan den virksomhet traktat-maktene utfolder seg imellom, synes lett forvirrende. «Antarktis-klubben» er ingen organisasjon i tradisjonell forstand, og det kan være vanskelig å trekke skillet mellom hva som er politikk og hva som er vitenskap. Poenget er imidlertid at her foregår et spill, hvor nasjonale og faglige interesser fremmes og forfektes innen en ramme hvor stikkordet er samarbeide. Der er etablert en praksis som avspiller en tendens ved vår tids mellomfolkelige adferd. Det er en tendens som uttrykker en funksjonell orientering, hvorved det tradisjonelle begrep «suverenitet» får selskap av nye internasjonale fenomener. Suverenitet er noe udelelig, knyttet til den enkelte stat og til et klart avgrenset geografisk område. En såkalt «territorie-besittende internasjonal organisasjon» forutsetter et smidigere suverenitetsbegrep. Et annet mo-

derne faguttrykk, «ikke-territorial føderalisme», står for samarbeide på tvers av landegrensene på felter som ikke kjenner geografisk avgrensning. Antarktis-traktaten er et godt eksempel på den utvikling vi her har å gjøre med.

Traktatens videre betydning gjelder ikke bare iskontinentets fremtid, men også annen jomfruelig mark, som det ytre rom (hvor man i 1966 fikk en avtale, bygget på Antarktis-traktatens prinsipper, mellom USA og USSR), og eventuelt slike brennaktuelle, «matnyttige» felter som havbunnen og faglige samarbeidsformer.

Mot denne bakgrunn er det vi må betrakte Norges stilling i Antarktis. Vi har polartradisjoner å ivareta. Vi gjør krav på land der syd, vi står tilsluttet traktaten og deltar i den virksomhet dette medfører. Man kan spørre: Hva ønsker vi og for hvilken pris? Fra Regjeringens side forelå det den 24. oktober i år et prinsippvedtak, hvor retningslinjer for Norges fremtidige aktivitet i Antarktis trekkes opp. Vedtaket vakte tilfredshet i kretser hvor man beskjeftiger seg med disse saker, og innevarsler muligens en ny og mere målbevisst linje fra våre myndigheters side. De sentrale spørsmål forblir imidlertid ubesvart.

Av verdier som Norge ved sin virksomhet søker å oppnå eller bevare, foreligger flere alternativer. For det første har vi den nasjonalistiske motivering, som kommer til uttrykk i henvisninger til prestisjemessige og økonomiske verdier. Det tør være et spørsmål om noe

slikt er realistisk å bygge på i dagens situasjon, så meget mere som hovedårsaken til vårt opprinnelige engasjement, hvalfangsteventyret, er en saga blott. En således motivert politikk ville forøvrig ha nødvendiggjort andre og mer effektive forholdsregler for å hevde våre suverenitetskrav og utvikle de økonomiske muligheter. Vår politikk med hensyn til traktaten og samarbeidsformene ville også ha måttet arte seg anderledes.

En annen motivasjonsskilte er de verdier som ligger i utnyttelsen av Antarktis i forskningsvitenskapelig øyemed. Disse skulle tilsi en økning av såvel egen forskningsinnsats som av nyttiggjørelsen av de muligheter det internasjonale samarbeide gir oss til å få del i forskningsresultater som vi ellers ville være avskåret fra. Med en slik målsetting vil suverenitetsproblematikken, iallfall i et mere kortsiktig perspektiv, tre noe i bakgrunnen.

Et tredje mulig grunnlag for vår Antarktis-politikk vil være av indirekte, men dog prinsipiell art: hensynet til vår utenrikspolitikk i total sammenheng. Dette tilsier en konsekvent linje i samsvar med vår utenrikspolitikks generelle idealer, både hva angår vår polarpolitiske målsetting og vår holdning til internasjonalt samarbeide i sin almindelighet. I videre forstand gjelder det hva slags verdenssamfunn vi ønsker og hvilken rolle vi vil at Norge skal spille innen dette.

Tradisjonelt synes det som om argumenter av den førstnevnte vurderingstype har vært toneangiven-

de i å motivere Norges Antarktispolitikk. I de senere år har en forskningsvitenskapelig begrunnelse av vår virksomhet kommet sterkere i forgrunnen. Jeg våger den påstand at i det lange løp vil bare en politikk bygget på helhetsbetraktninger av den tredje ovennevnte type, være holdbar. Hva en slik langsiktig målsetting vil måtte innebære, er ikke uten videre gitt. Et nøkkelord i denne sammenheng er prioritering, hvilken betydning våre myndigheter bør tillegge utviklingen i Antarktis, og hvilke ressurser man bør være villig til å satse. Et annet er kapabilitet, hvilke evner og muligheter Norge har til å ivareta sine interesser.

Vi er vidne til en utvikling som angår oss. Vi vet at andre arbeider målbevisst for å fremme sine saker. Dette gjelder ikke minst vitenskapsmenn, hvis mål i Antarktis i høy grad har politisk relevans. En fremstående representant for vitenskapelige interessegrupper lot engang idet han siktet til det politiske spill som foregår innen Antarktis-traktatens ramme denne bemerkning falle: «We act with malicious forethought!». Det kan være grunn til å merke seg disse ordene. At andre handler ut ifra en bevisst målsetting, skulle mane til selvransakelse. Ønsker vi en politikk som er tilrettelagt av våre ansvarlige myndigheter, eller en som formes av utenforstående krefter? Mon det ikke var på tide at vi kom til klarhet om hva slags «forethoughts» Norge for fremtiden skal handle ut i fra?